

Pero Tafur, *Pero Tafur Seyahatnamesi (9 Mayıs 1437-22 Mayıs 1438)*, çev. Hakan Kılınç, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2016, 198 s.

Fatma Erdim
(İstanbul Üniversitesi)

Kastilyalı Pero Tafur'un seyahatnamesi 1436-1439 yılları arasında diplomatik bir görevi olmaksızın gerçekleştirdiği Doğu Akdeniz, Karadeniz ve Orta Avrupa seyahatleri sırasındaki gözlemlerini içerir. İspanyolca tek yazma olarak günümüze ulaşan eserin ilk sayfası kayıp olduğu için asıl başlığı bilinmemektedir. *Tratado de las andanças e viajes ve Andanças e viajes de Pedro Tafur por diversas partes del mundo avidos* adlarıyla kabul gören eser, ilk kez 1874'te Marcos Jiménez de la Espada tarafından iki cilt halinde basılır.¹ Eseri Türkçeye kazandıran Hakan Kılınç ise yüksek lisans tezi² olarak hazırladığı çalışmasını daha sonra kitaplaştırmıştır.³

Tafur, eserini 12. yüzyılda İspanya'da ortaya çıkan ve *Reconquista* döneminde Müslümanlara karşı sürdürülen mücadelede önemli rol oynayan askeri tarikatlardan biri olan Calatrava tarikatının lideri Fernán Gómez de Guzmán'a ithaf eder. Kesin tarihler verme konusunda isteksiz olan Tafur, eserinde kendi hayatı hakkında bilgi vermekten de kaçınır. Bununla birlikte metnin genelinden öyle anlaşılıyor ki Tafur Kastilyalı imanlı bir Hıristiyan, kutsal toprakları ziyaret eden bir hacı, Müslümanlara karşı yapılan savaşlara katılan bir şövalye, gittiği yerlerde kontlar, krallar ve soylu kişiler tarafından karşılanan yanında hizmetkârları olan bir asilzâde ve senetlerinin tahsiliyle meşgul olan bir tüccar olmasının yanı sıra okuryazar, kültürlü, tarihe meraklı ve gözlem yeteneği kuvvetli biridir.

Tafur'un eserinin ilk kısımlarını günlük olarak kaydetmiş olma ihtimalini akılda tutmakla birlikte bazı bölümlerini seyahatlerini tamamladıktan yıllar sonra kaleme aldığı ortaya çıkıyor. Nitekim henüz Konstantinopolis'in Osmanlıların eline geçmediği bir dönemden bahsederken yaptığı yorumlar bunu gösteriyor. Türklerin "Troya'nın intikamını" aldıklarından, "Hıristiyan prens ve halkların ihmalkarlığı yüzünden" Konstantinopolis'in kaybedildiğinden bahseden Tafur, yine aynı şekilde Ayasofya Kilisesi'ndeki kutsal emanetlerin Türklerin eline geçmemiş olmasına sevinip "Tanrı'ya şükürler olsun Grek halkı mağlup olduklarında bunlar itikadın düşmanlarının eline düşmedi; yoksa bunlara zarar verir ve pek az hürmet ederlerdi." diyerek olayları geriye dönük olarak yorumluyor (s. 160-162).

Eserin kaleme alındığı dönemde İber Yarımadası'nda bulunan ve henüz tek bir devlet olarak birleşmemiş olan Kastilya ve Aragon Krallıkları Akdeniz ve ötesine yayıl-

¹ Marcos Jiménez de la Espada (ed.), *Andanças e Viajes de Pero Tafur por Diversas Partes del Mundo Avidos (1435-1439)*, Imprenta de Miguel Ginesta, Madrid, 1874.

² Hakan Kılınç, *Ortaçağ Akdenizinde İspanyol Bir Seyyah: Pero Tafur'un Doğu Seyahati (Tercüme ve Değerlendirme)*, Yüksek Lisans Tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

³ Pero Tafur, *Pero Tafur Seyahatnamesi (9 Mayıs 1437-22 Mayıs 1438)*, çev. Hakan Kılınç, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2016.

maya başlamışlardı. Akdeniz ticaret ağının önemli aktörleri olan İtalyan şehir devletleri Venedik ve Cenova Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz'deki mirasını devralırken, Osmanlılar ise bölgede etkinliği iyice azalan Bizans'ın aleyhine genişlemeye devam etti. Tafur'un uzun soluklu macerası böyle bir ortamda Endülüs otonom bölgesinin eyaletlerinden biri olan Cádiz'a bağlı Sanlúcar de Barrameda'dan bir Galiçya gemisiyle yola çıkmasıyla başlar. İspanya'da başlayan serüvenini İtalya, Kutsal Topraklar, Kıbrıs, Mısır, Ege Adaları, Bizans ve Osmanlı toprakları ile Karadeniz'den geçerek Venedik'te tamamlar. Seyahati boyunca deniz yolu güzergahını takip eden Tafur için Anadolu'nun iç kesimleri-ne gitmek pek mümkün olmamıştır.

Sanlúcar de Barrameda'dan Cebelitarık'a geçen Tafur burada Niebla kon-tu ile görüşür ve Müslümanlara karşı yapılan savaşa katılır. Eserin en başın-da aktarılan bu kuşatmadan hareketle Tafur'un seyahatinin 1436 yılının ekim ayında başladığı çıkarımı yapılabilir.⁴ "Yorgunluğa, kedere, deniz tutulmasına ve yılgınlığa yenik" düşen Tafur, bir Ceneviz gemisiyle Berberi toprağı olan Ar-zilla'ya geçip pek çok menzilde durarak sonunda Cenova'ya ulaşır. Bologna'ya gittiğinde papa ile karşılaşan Tafur, kutsal topraklara yapacağı ziyaret için pa-padan yol tezkeresi alır. Venedik'e geldiğinde ise senetlerinin tahsili ile meşgul olur. Buradayken kutsal topraklara yapacağı ziyaretle ilgili bilgi toplayan Tafur, edindiği bilgiler doğrultusunda Roma'ya geçip mayıs ayına kadar orada kal-maya karar verir (s. 59-70).

Tafur Roma'dan bahsederken "toprağa karışmış, yıkılmış, çökmüş, tah-rip edilmiş ve güçten düşmüş olmasına rağmen onun ihtişamını anlatabilecek yetkinlikte" olmadığını vurgular (s. 70). Antik Çağ'dan kalma yapıları şehrin ihtişamının göstergesi olarak görür. Tafur'a göre halk "bir zamanlar dünyanın başı fakat şimdi kuyruğu" olan Roma'nın dünyaya egemen olduğu eski zaman-lara özlem duymaktadır. Bu nedenle şehrin harap halinden papayı sorumlu tu-tan halkın her yıl Büyük Perhiz'in arifesinde papaya karşı protestolar düzenle-diğinden bahseder (s. 78).

Roma'dan ayrılarak kutsal topraklara yapacağı yolculuk için tekrar Venedik'e dönen Tafur bir süre sonra hacıları taşıyan bir gemi ile Kudüs'ün limanı olan Yafa'ya ulaşır. Yafa'ya hangi güzergahı takip ederek geldiğini ay-rintılı olarak anlatır. Burada zamanını hac ibadetini ifa etmekle ve pek çok kutsal mekânı ziyaret etmekle geçirir. Daha sonra hacı kafilesiyle beraber Yafa'dan ayrılarak deniz üzerinden Beyrut'a varır. Bu esnada Şam'ı görmek istese de gemidekiler onu bekleyemeyeceklerini söyledikleri için bu isteğini gerçekleştirmez (s. 79-97). Bunun üzerine Famagosta (Mağusa) Limanı üzerinden Kıbrıs'a geçer.

⁴ Hakan Kılınc, *Ortaçağ Akdenizinde İspanyol Bir Seyyah: Pero Tafur'un Doğu Seyahati (Tercüme ve Değerlendirme)*, s. 36.

Kıbrıs'a gittiğinde kralın huzuruna kabul edilir. Burada Kıbrıs kralı adına Mısır'a gönderilen elçilik heyetinde bulunması teklif edilince kralın Hıristiyan olmasından dolayı kendisine hizmet etmekten onur duyacağını altını çizerek bunu kabul eder (s. 100-101). Kıbrıs elçisi olarak Memluk topraklarına ulaşan Tafur elçilik görevi sırasındaki olaylarla ilgili ayrıntılı bilgiler aktarır. Buna göre Kıbrıs kralının taleplerini içeren mektupları baş tercüman aracılığıyla dönemin Memluk sultanı Barsbay'a (1422-1438) ulaştırır. Baş tercüman mektupları sultana vermeden önce Tafur'dan sultana olan saygısının bir sembolü olarak yeri öpmesini bekler. Tercüman mektupları Türkçe olarak sesli bir şekilde okur. Tafur Kıbrıs kralının taleplerinin kabul edildiğini ise bir merasim sırasında bizzat sultandan öğrenir (s. 107-108). Böylece bir taraftan Memluk sarayını görme fırsatı yakalayarak sarayda gerçekleştirilen törenlere tanık olurken; diğer taraftan da Kıbrıs'ın 1426'da Memlukler tarafından vergiye bağlanmasının ardından iki ülke arasında gelişen ilişkilerin seyrine dair fikir edinir. Bütün bunların yanı sıra Memluklerin ceza usulü hakkında da gözlemlerini aktarır. Tüm suçluların sultanın huzurunda infaz edildiğini kaydeder (s. 108). Yine Kahire'deyken idam edilmek üzere getirilen üç kişiyi görür. Aslında onların tüm suçları dükkânı soyulan sarrafın komşuları olmaktan ibarettir. Komşularının mallarını kendi malları gibi görmedikleri ve hırsızlardan koruyamadıkları için idama mahkum edilirler. Bu duruma çok şaşırarak Tafur'a verilen cevap ise ilginçtir: "Çok kalabalığız ve Tanrı her gün sayımızı artırıyor. Eğer hem suçluları hem de [suçu] izleyenleri cezalandırmıyorduk, bizim için yaşamak mümkün olmazdı." (s. 127).

"Salamanca kadar büyük" diye tasvir ettiği Dimyat'a gittiğinde valinin huzuruna çıkar. Burada Mağripliler Tafur'un Katalan olduğunu ve onu Candelor Lordu ile beraber gördüklerini iddia ederler. Bu kişilerin söylediklerinin doğru olup olmadığını ortaya koymak için iki Türk'ün şahitliğine başvurulur. Türkler ise Tafur hakkındaki bu iddiaları yalanlar. Oradakiler eğer Türkler aksini söyleselerdi, bunun Tafur'un ölümüyle sonuçlanacağını söylerler. Çünkü bir Türk'ün söylediklerinin doğru kabul edildiğini belirtirler (s. 102). Tafur'un zihnindeki Türk algısının şekillenmesinde yaşadığı bu olayın etkisi büyük olmalıdır. Daha sonra da birkaç kez Türklerle karşılaşan Tafur, eseri boyunca pek çok yerde Türklerin dürüstlüklerine ve sözlerine itimat edildiğine vurgu yapar.

Dimyat'tan ayrılarak Babil'e geçen Tafur burada saç, sakal, kaş ve kirpiklerini tıraş eden bir grup insanla karşılaşır. "Hıristiyan kıyıcısı" olduklarını söyleyen bu topluluğun "deliler (meczuplar) gibi" yaşadıklarını ve "Tanrı'ya hizmet için dünyadan ve onun şatafatından" uzak bir hayat sürmeye çalıştıklarını belirtir (s. 104). Tafur'un ilgisini çeken bu zümre Kalenderî dervişler olmalıdır. Zira Kalenderîliğin 15. yüzyıla değin Mısır'da özellikle Dimyat ve Kahire civarında etkin olduğu bilinmektedir.⁵ Ayrıca Kastilyalı seyyah burada Kalenderîler

⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, İstanbul: Timaş

arasında ortaya çıktığı ve benimsendiği bilinen saç, sakal, bıyık ve kaşları ustura ile tıraşlamak anlamına gelen “dörtlü tıraş” yani “çardarb” uygulamasına da atıfta bulunur.⁶

Genel olarak değerlendirildiğinde Tafur görmediği yerler hakkında duyduklarını yazmamayı yeğler. Mesela Şam hakkında oldukça fazla bilgi edinse de orayı görenlerin anlatması gerektiğini düşünerek duyduklarını hiç aktarmaz (s. 97). Diğer taraftan zaman zaman gitmediği yerler hakkında da karşılaştığı insanlardan duyduklarından yola çıkarak birtakım bilgiler verir. Bu anlamda Hindistan’dan dönen Venedikli tüccar ve aynı zamanda seyyah olan Niccolò de’ Conti ile Sina Dağı çevresinde karşılaşması önemlidir. Onunla birlikte yaptığı on beş günlük yolculuk boyunca Conti hakkında birtakım bilgiler aktarırken, Hindistan’ın içinde bulunduğu karışıklık hakkında da fikir sahibi olur (s. 115-117). Dahası Conti’nin Hindistan’daki mevcut duruma dair söylediklerinin etkisinde kalarak oraya gitme fikrinden de vazgeçer.

Tafur’un eserinin tarihçiler açısından önemli bir özelliği, şehir henüz Osmanlıların eline geçmeden önce, onun Bizans İmparatorluğu’nun başkenti Konstantinopolis’i ziyaret etmiş olmasıdır. Dolayısıyla eser Bizans’ın son dönemlerine de ışık tutar. Ayrıca Tafur’un burada kendi soyunu Bizans imparatorlarının soyuna dayandıran açıklamaları ilginçtir. Bu kısımda şehrin harap durumda olduğundan, Venedikliler tarafından yağmalandığından bahseder. Köylülerin adeta soyluların “köle”leri konumunda olduklarını dile getirerek köylülerin içinde bulunduğu ağır şartlara değinir (s. 144-145). Burada çizdiği tablo şehrin Osmanlılar tarafından alınmadan önce içinde bulunduğu kötü durumu yansıtmaya açısından kayda değerdir.

Tafur’un seyahat güzergahında bir sonraki durağı ise Osmanlı Devleti’nin başkenti Edirne’dir. Cenovalıların aracılığıyla şehri ziyaret eden Tafur “Büyük Türk” olarak andığı dönemin Osmanlı sultanı II. Murad’ı (1421-1444, 1446-1451) da yakından görür. “Boylu postu ve güzel yüzlü” olarak tasvir ettiği padişahı “ihtiyatlı” ve “ciddi” biri olarak tanımlar. Yine bir Cenovalı sayesinde sultanı hamama giderken görme fırsatı yakalar. Sultanın hamama farklı türde çalgılarla ve şarkı söyleyen soytarılarla birlikte gittiğini ve yüzlerce cariyenin de kendisine eşlik ettiğini gözlemler. Başka bir gün ise yine Cenovalıların vasıtasıyla sultanın bulunduğu sürek avına katılır. Türk halkını “doğrulukta asil”, “neşeli”, “müşfik” ve “hoş muhabbetli” olarak nitelendirir. Ayrıca burada ilginç bir anekdot aktarır. Hıristiyanlara silah satmanın ağır cezaları olduğu için Türklerin Cenovalıların elinde bulunan Sinop yakınlarındaki sahile silahları gömdüklerini ve oradan geçen gemilere bunları sattıklarını kaydeder (s. 149-153). Türkleri

Yayınları, 2016, s. 92.

⁶ Ahmet T. Karamustafa, *Tanrının Kural Tanımayan Kulları-İslâm Dünyasında Derviş Toplulukları (1200-1550)*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015, s. 26-29; Tahsin Yazıcı, “Çardarb”, *DİA*, 1993, C. 8, s. 226-227.

“İtikadın [Hıristiyanlığın] düşmanları” olarak gören Tafur, Türklerin eski yapılarına değer verdiklerinden bahseder (s. 137). Kastilyalı Tafur’un Osmanlı topraklarına yaptığı ziyaretleri Cenovalı tüccarlar kanalıyla gerçekleştirmesi Osmanlı ile Ceneviz arasındaki ilişkilerin o dönem için iyi düzeyde olduğunu da gösterir niteliktedir.

Müslümanlarla yapılan savaşa katılmak için Kastilya’ya dönme isteğinde olan Tafur, seyahatinin bundan sonraki kısmını mümkün olduğunca kısa tutmaya çalışır. Edirne’den ayrıldıktan sonra Sinop’a geçerek oradan da Trabzon’a gider. Ardından Tatarların himayesinde olan ve nüfusunun “Sevilla’nın iki katı” olduğunu ifade ettiği Kefe’yi ve Eski Kırım’ı ziyaret eder. Geniş bir köle pazarına sahip olduğunu iddia ettiği Kefe’den üç köle satın alır. Burada köle ticaretinin nasıl gerçekleştiğini ayrıntılı olarak aktaran Tafur, papanın Hıristiyanların din değiştirmek zorunda kalmamaları ve Müslümanların ellerine düşmemeleri gerekçesiyle Hıristiyan köle satın almalarını onaylayan mektubundan şaşkınlıkla söz eder. Yine burada uluslararası düzeyde bir havyar ticaretinin varlığından da söz eder (s. 155-158). Daha sonra tekrar Konstantinopolis’e geçerek Cenovalı bir dostunun mihmandarlığında deniz yoluyla Bursa şehrini görme fırsatı yakalar. Bursa’yı “büyük”, “zengin” ve “iyi durumda” bir şehir olarak görür. Ardından Konstantinopolis’e dönerek Espalato (Split) kasabasına geçer. Nihayetinde Venedik’e bağlı Porenzo kasabasına uğrayıp Venedik’e dönerek seyahatini tamamlar.

Yolculuğu boyunca pek çok kutsal mekânı ziyaret etmesiyle öne çıkan Tafur, Hıristiyan olduğu anlaşılırsa öldürüleceğini bildiği halde “Portekizli bir dönme”nin kıyafetlerine bürünerek görmek istediği bir mabedi gezmekten kendini alamaz (s. 95). Eserinde inançlı bir Hıristiyan olarak ziyaret ettiği kutsal mekânlar hakkında ayrıntılı tasvirlerde bulunurken, azizler hakkında biyografik bilgiler de aktarır. Ziyaret ettiği şehirleri büyüklükleri ve nüfusları açısından İspanya’daki şehirlerle mukayese etmeyi seçer ve herhangi bir şehrin büyüklüğünden bahsederken “Salamanca kadar” ya da “Sevilla kadar” büyük olduklarını ifade eder.

Kastilyalı Tafur oldukça erken sayılabilecek bir dönemde bir İspanyol soylusu, imanlı bir Hıristiyan, bir hacı, bir tüccar, Kıbrıs elçisi ve Müslümanlara karşı yapılan savaşlarda çarpışan bir şövalye olarak farklı kimlikleriyle edindiği gözlemlerini sistemli bir şekilde kaleme almıştır. Eserinde aktardığı hadiseleri “aslına sadık kalarak” ve “abartmadan” anlatmaya çalıştığını pek çok kez ifade eden Tafur’un yazdıkları hem eserin kapsadığı dönemin tarihi hem de sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı hakkında bir başvuru kaynağı niteliğindedir.